

RVII-
remissvar.SLK@stockholm.se

Remissvar på motion om Coronakommissionens slutsatser om äldreomsorgen

Vårdföretagarna, som är en arbetsgivar- och branschorganisation för privata vård- och omsorgsgivare, vill härmed avlämna följande remissvar på motionen.

Om motionen

Socialdemokraterna i Stockholms stad har skrivit en motion till kommunfullmäktige som skickats på remiss av kommunstyrelsen. Motionärerna uppmanar Stockholms stad att ta till sig Coronakommissionen slutsatser och rekommendationer samt att ge berörda nämnder och styrelser tydliga uppdrag att snabbt komma tillbaka till fullmäktige med förslag på konkreta beslut i linje med kommissionens förslag.

Vårdföretagarnas synpunkter

Om Coronakommissionen

Den 30 juni beslutade regeringen att uppdra åt en kommission att utvärdera regeringens, berörda förvaltningsmyndigheters, regionernas och kommunernas åtgärder för att begränsa spridningen av det virus som orsakar sjukdomen covid-19 och spridningens effekter. Uppdraget ska slutrapporteras den 28 februari år 2022, men ett första delbetänkande om smittspridning inom vård och omsorg om äldre presenterades redan den 30 november 2020.

Kommissionen har haft kort om tid för sitt arbete och konstaterar i sitt delbetänkande att en fullständig analys inte varit möjlig på flera områden, till exempel när det gäller vilken inverkan olika faktorer haft på smittspridningen på äldreomsorgen.

Betänkandet har inte remitterats, vilket är en viktig del av den beredning som föregår implementering av utredningars förslag. Förslagen har därmed inte beretts på det sätt som är brukligt. Coronakommissionen har ännu inte presenterat sitt slutbetänkande. Regeringen tillsatte också en utredning om en ny Äldreomsorgslag i samband med att kommissionens delbetänkande om äldreomsorgen presenterades. Utredningens uppdrag var att se över vissa av de frågor som adresserats i Coronakommissionens betänkande, bland annat den medicinska kompetensen i äldreomsorgen.¹ Ovanstående bör tas i beaktande vid en eventuell implementering av kommissionens förslag.

¹ En äldreomsorgslag Dir. 2020:142

Om pandemins hantering i Stockholms stad

Motionärerna menar att det inte går att dra en annan slutsats än att Stockholms stad misslyckades att skydda stadens äldre. De hänvisar också till att Coronakommissionen redovisat en kraftig överrepresentation av döda på särskilda boenden i Stockholm jämfört med andra regioner.

Vårdföretagarna vill erinra om att Stockholm var en av de regioner som drabbades först av pandemin, vilket inte gav någon tid för förberedelse i motsats till de delar av landet som drabbades senare. Kunskaperna om viruset var då sämre och det fanns inte samma tillgång till skyddsmateriel eller testning. Detta måste tas i beaktande när man utvärderar kommunens resultat.

För att äldreomsorgen ska stå bättre rustad för framtida pandemier har Vårdföretagarna låtit ett oberoende analysföretag göra en genomlysning av smittspridningen på landets äldreboenden.² Resultaten visar ett mycket tydligt samband mellan smittspridning i det omgivande samhället och på äldreboendena, medan samband saknas för flera faktorer som i debatten lyfts som orsaker till att smittan drabbat äldreomsorgen – till exempel anställningsformer.

Analysen stärker vad flera experter redan pekat på: att samhällsspridningen tycks vara den viktigaste förklaringen till att så många på äldreboenden drabbades av covid-19. Äldreomsorgen är en del av samhället – och det är svårt att förhindra att smittan tar sig in om den är etablerad i det kringliggande samhället. Att äldreomsorgen i Stockholm drabbades hårt var därför också en följd av en omfattande smittspridning.

Privata utförare och pandemin

Motionärerna framhåller att Stockholm har en hög andel privata utförare och att det skulle minska förmågan att snabbt samordna och ställa krav på relevanta åtgärder under pandemin. Som stöd för detta framhåller motionärerna att staden bistod mindre privata utförare inom hemtjänsten som inte kunde säkerställa kohortvård. Motionärerna föreslår att hårdare krav ska ställas på alla utförare att kunna leverera en säker omsorg, även i händelse av en pandemi. Kommunstyrelsen föreslås att det i ett sådant arbete ska analyseras hur en fragmenterad organisation påverkat omsorgens förmåga att begränsa smittspridningen inom äldreomsorgen och vilka åtgärder som bör vidtas i framtida upphandlingar för att skydda stadens äldre.

Vårdföretagarna vill påpeka att det inte finns några belegg för att privat driven äldreomsorg eller kommuner med en högre andel privat driven äldreomsorg hanterat pandemin sämre. Det visar analyser av SVT, Svenskt Näringsliv och Timbro.³ Inte heller Stockholms stad egna uppföljningar av hur smittan drabbat verksamheterna ger stöd för att privata aktörer skulle ha klarat sig sämre.

En pandemi utgör en krissituation och kan inte jämföras med vad som gäller i vanliga fall. Under sådana förhållanden kan organisation och arbetssätt behöva

² <https://www.vardforetagarna.se/2020/12/analys-av-smittspridning-pa-aldreboenden/>

³ <https://timbro.se/smedjan/smutskastningen-av-privata-aldreboenden-saknar-grund/>,
<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/overdodligheten-pa-aldreboenden-i-fem-grafer>
<https://www.sironagroup.se/analysoverdodlighet/>

ändras och samverkan stärkas för att klara av att ge en god omsorg. Att Stockholm stad bistod mindre hemtjänstutförare, som inte hade samma möjligheter till att ordna egna förstärkningsteam, är en följd av en sådan tillfällig organisationsförändring. För övriga utförare ställde kommunen krav på att ha särskilda förstärkningsteam.

En viktig förutsättning för att minska sårbarheten inom äldreomsorgen när det gäller kriser är en nära samverkan mellan kommunen och dess utförare både i krissituationen, men också när det gäller förberedelser innan en kris inträffat. Vårdföretagarna anser att alla kommuner bör ha krisplaner för omsorgen som också omfattar privata utförare med gemensamma beredskapsövningar.

Förstärkt medicinsk kompetens

Vårdföretagarna instämmer i att det generellt i Sverige finns ett behov av att stärka läkarinsatserna på äldreboenden då flera av våra medlemmar anser att tiden med läkare är för knapp. Däremot framhålls just Stockholms region som ett gott exempel bland våra medlemmar där samverkan upplevs fungera väl. Detta då läkarmedverkan finns i ett särskilt vårdval för särskilt boende. Utförarna kan fullt ut fokusera på äldreboendena och personalen hos utförarna har ofta ett särskilt intresse och särskild utbildning för att kunna ge vård till äldre.

När det gäller förslaget om att sjuksköterskor som huvudregel ska finnas tillgängliga dygnet runt på varje särskilt boende bör det analyseras närmare om det är det mest ändamålsenliga sättet att använda befintlig kompetens. Detta då det råder en stor brist på sjuksköterskor, i synnerhet i äldreomsorgen. Exempelvis har en del av våra medlemmar sjuksköterskor närvarande på dagar, medan kvällar, nätter och helger täcks av en sjuksköterskepatrull. Det ger en god kontinuitet i verksamheten och är ett effektivt sätt att använda de begränsade sjuksköterskeresurser som finns. Att ha ett krav på bemanning dygnet runt på samtliga äldreboenden riskerar att ytterligare försvåra rekryteringen av sjuksköterskor i äldreomsorgen. Det blir också mindre attraktivt att ta anställning i tjänster där sjuksköterskan får arbeta mindre med hälso- och sjukvårdsrelaterade uppgifter och därmed inte använda sin kompetens fullt ut, till exempel på nattjänster på mindre boenden. Kompetensen för den sjuksköterska som arbetar i sådana tjänster riskerar därtill att försvagas.

När gäller den medicinska utrustningen på äldreboenden vill Vårdföretagarna påpeka vikten av att eventuella förändringar bör göras så att grundtanken med Ädelreformen bevaras – att äldreboenden inte ska vara sjukhus, utan att en hemlik miljö ska eftersträvas och bidra till de äldres välbefinnande.

Kompetens- och utbildningskrav i upphandling av privata aktörer följs enligt motionärerna inte upp i tillräcklig utsträckning och därför föreslås att staden löpande bör följa upp de utbildningskrav som ställs och vid behov vidta sanktioner. Vårdföretagarnas bild är att Stockholms stad har en noggrann verksamhetsuppföljning på området. Vårdföretagarna vill också understryka att uppföljningar av kompetens och utbildningskrav är viktigt oavsett vilken regiform som avses.

Bemanning och anställningsförhållanden

Motionärerna hävdar att en av kommissionens centrala slutsatser skulle vara att visstidsanställda varit en avgörande drivkraft bakom smittspridningen i samhället. Coronakommissionen har pekat ut flera orsaker utöver anställningsformer som den anser kan ha påverkat smittspridningen i äldreomsorgen, men konstaterar också att den inte kan bedöma vilken inbördes relativ betydelse de har då de inte analyserat detta:

”I detta betänkande redovisar vi de enligt vår bedömning viktigaste orsakerna till den stora smittspridningen och de höga dödstalen bland äldre i Sverige. På det underlag vi nu har kan vi dock ännu inte bedöma den relativa betydelsen av de olika orsakerna till de höga infektions- och dödstalen på särskilda boenden för äldre och inom hemtjänsten..... Dessa frågor återkommer vi därför till i senare betänkanden.”

I den analys som Vårdföretagarna gjort om hur olika faktorer korrelerar med hur hårt smittan drabbat äldreboenden, finns inget samband mellan andelen visstidsanställda och hur hårt äldreboenden drabbats. Att ett samband inte syns är inte liktydigt med att det helt kan uteslutas, men det kan i vart fall konstateras att faktorer som visar samband i studien, såsom smittspridningen i samhället, har en betydligt större påverkan.

För många verksamheter har i själva verket visstidsanställda varit en förutsättning för att klara att ge vård och omsorg åt äldre, exempelvis då en stor del av personalen varit sjukfrånvarande eller då man eftersträvat kohortvård, vilket ofta kräver fler personer.

Under pandemin drogs felaktigt slutsatsen att visstidsanställda varit kopplat till smittspridning baserat på Smittskydd Stockholms enkät där det framgick att andelen visstidsanställda och bemanningsanställda var högre på boenden som drabbats av Covid-19.⁴ Men frågan som ställdes var om andelen visstids- och bemanningsanställda varit hög sedan mars – dvs när smittan redan fanns inom äldreomsorgen. Det finns stor anledning att anta att den högre andelen visstidsanställda kan hänföras till vikarier som ersatt sjuka medarbetare. Det förefaller därför som om man blandat ihop orsak och verkan i det här fallet.

Motionärerna vill att ett mål på att 90 procent av de anställda inom omsorgen ska erbjudas heltid och tillsvidareanställningar. Det inte finns något självändamål i att anställa på visstid eller deltid. Möjligheten att erbjuda tillsvidare- eller heltidsanställningar påverkas dock både av äldreomsorgens förutsättningar med varierande behov över dygnet, oförutsedda händelser och behov av att ersätta personal vid frånvaro men också av vilka förutsättningar som ges i avtalen med kommunerna. Andelen heltidsanställningar och tillsvidareanställningar är därför ett trubbigt mått på om villkoren för personalen är goda. Risken med att styras av ett mål som motionärerna föreslår är att andra faktorer som kan vara viktigare för personalens trivsel får lägre prioritet.

Motionärerna vill också minska antalet medarbetare per chef och sätta upp ett konkret mål för detta i kommunen. Ledarskapet i äldreomsorgen är viktigt och det är uppenbart att det finns begränsningar för hur många medarbetare en chef kan ha för att vara en god ledare. Men denna gräns avgörs av flera andra faktorer.

⁴ <https://vardgivarguiden.se/nyheter/2020/maj/sabo-enkat/>

Exempelvis är det beroende av vilket stöd det finns i form av administrativa system och om det finns biträdande chefer som stöttar. Flera privata aktörer arbetar med teamchefer som avlastar i det dagliga arbetet och säkerställer ett nära ledarskap. Detta måste tas i beaktande när man bedömer en chefs arbetsbelastning.

Brist på skyddsutrustning

Vårdföretagarna instämmer i motionärernas intention att beredskapen gällande skyddsutrustning behöver stärkas. Bristen på skyddsutrustning under pandemin var omfattande och det är uppenbart att den modell som Sverige har för att säkerställa skyddsutrustning till vård och omsorg inte fungerar. Bristen på skyddsutrustning var inte unik för Stockholm.

Det kan ifrågasättas om kommuner generellt klarar av att administrera ett beredskapslager som räcker för vård och omsorg. Vårdföretagarna förordar istället att det införs ett nationellt beredskapslager för skyddsutrustning som omfattar alla utförare av vård och omsorg.

Avslutning

Sammanfattningsvis anser Vårdföretagarna Stockholms stad bör avvakta Coronakommissionens slutbetänkande samt utredningen om en ny Äldreomsorgslag innan större förändringar genomförs. Det bör också noga övervägas vilka nya krav som införs samt hur resurser fördelas inom äldreomsorgen för att bidra till en så stor kvalitetshöjning som möjligt för äldre och förbättrade villkor för medarbetare.

Antje Dederling
Förbundsdirektör
Vårdföretagarna

Anna Bergendal
Näringspolitisk expert
Vårdföretagarna

Kontakt: Anna Bergendal
anna.bergendal@vardforetagarna.se
Telefon: 072 550 42 80